

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 793.3+378

Людмила Андрощук

**ЕВОЛЮЦІЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЯВИЩА
КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПЕРЕДУМОВ ВІДКРИТТЯ
ХОРЕОГРАФІЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
В ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

У статті розглянуто передумови відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей в вищих педагогічних навчальних закладах України, основні етапи розвитку та становлення хореографічного мистецтва. Проаналізовано наукові дослідження, присвячені вивченню питань становлення аматорського та професійного хореографічного мистецтва, відкриття навчальних закладів з підготовки мистецьких кадрів.

Ключові слова: мистецька освіта, хореографічне мистецтво, хореографічно-педагогічні спеціальності.

В статті рассмотрено предпосылки открытия хореографически-педагогических специальностей в высших педагогических учебных заведениях Украины, основные этапы развития и становления хореографического искусства. Проанализированы научные исследования, посвященные изучению вопросов становления аматорского и профессионального хореографического искусства, открытия учебных заведений по подготовке кадров в сфере искусства.

Ключевые слова: образование в сфере искусств, хореографическое искусство, хореографически-педагогические специальности.

In the article it is examined the basic stages of development and composition of choreography art as the conditions of setting up of choreography-pedagogical disciplines in higher education institutions of Ukraine. It is analyzed the scientific researches devoted to the study of the issues of development of amateur and professional choreography art, setting up of education institutions on training of art characters. The system of art education in Ukraine was formed in the middle 30-ties of twentieth century and it was an integral part of the whole education system in the Soviet Union. In 1939, the Central House of People's art of the USSR – the main methodological and art center of development of artistic amateur art in the Republic. The professional collectives of Ukraine played the great role in development of choreography art. Establishment of professional collectives preconditions the necessity of setting

up of the education institutions which would train the art characters. Within 1954–1958 there were a number of education colleges on training of cultural and education workers opened. The first higher education institution of arts was Kharkiv State Institute of Arts. Evolution of choreography art brought to the setting up of the choreography-pedagogical disciplines in higher education institutions of Ukraine.

Key words: *art education, choreography art, choreography-pedagogical disciplines.*

На етапі перебудови національної системи освіти постає потреба осмислення закономірностей еволюції української хореографічної освіти з метою розроблення стратегії розвитку хореографічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах. Адже радикальні зміни в суспільстві потребують переосмислення підходів до підготовки педагогічних кадрів на засадах діалектичного та історико-генетичного підходів до аналізу еволюції хореографічного мистецтва з метою виявлення закономірностей розвитку та розробки освітньої моделі підготовки сучасного педагога-хореографа.

Проблемі мистецької освіти присвячено ряд досліджень, зокрема: засадам розвитку особистості засобами мистецтва (І. Зязюн, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, С. Соломаха, Г. Сотська, Г. Філіпчук, О. Щолокова та ін.); проблемам хореографічного навчання та виховання (О. Бурля, С. Забрєдовський, П. Коваль, Я. Рева, О. Таранцева, П. Фриз, Т. Чурпіта та ін.), історичним аспектам становлення та розвитку мистецької освіти України (Т. Благова, О. Вільхова, О. Жиров, О. Комаровська, Т. Сідлецька, В. Черкасов, В. Шеремета та ін.).

Попри значну увагу науковців до проблем хореографічної освіти, відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України потребують особливої уваги та аналізу.

Мета статті – виявити передумови для відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Аналіз еволюції хореографічного мистецтва як явища культури в контексті дослідження передумов для відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України дає змогу виокремити такі її етапи:

1. *Аматорський*, для якого характерний розвиток аматорського мистецтва, створення центрів управління та розвитку художньої самодіяльності (20–30-ті роки ХХ століття).

2. *Професійний*, для якого характерно створення професійних колективів України (30–50-ті роки ХХ століття).

3. *Підготовчо-професійний*, для якого характерне поетапне створення розгалуженої системи підготовки мистецьких кадрів, зокрема:

– відкриття перших технікумів з підготовки культурно-освітніх працівників (50–60-ті роки ХХ століття).

– відкриття факультетів з підготовки культурно-освітніх працівників в сфері хореографічного мистецтва в вищих навчальних закладах (60–80-ті роки ХХ століття).

4. *Мистецько-підготовчий*, для якого характерне відкриття шкіл мистецтв та шкіл естетичного виховання (70–90-ті роки ХХ століття);

5. *Стратегічний*, для якого характерна розробка сучасної моделі підготовки культурно-освітніх працівників в сфері хореографічного мистецтва (початок ХХІ століття).

Система мистецької освіти в Україні сформувалася в середині 30-х років ХХ ст. і була невід’ємною частиною загальної системи освіти в Радянському Союзі. Спочатку було створено систему музичної освіти, основні принципи організації і змісту якої стали основою організації професійного навчання художнього, театрального, хореографічного напрямів [6, с. 1].

Т. Благова, дослідниця розвитку аматорського та професійного хореографічного мистецтва, стверджує, що в 1939 році було створено Центральний Будинок народної творчості УРСР – головний методичний і творчий центр розвитку художньої самодіяльної творчості в республіці, який регламентував роботу позашкільних закладів. Методичний кабінет при хореографічному відділі Будинку здійснював загальне методичне керівництво дитячою аматорською танцювальною творчістю [2, с. 4]. Осередками аматорської хореографічної освіти стали клубні заклади різних типів, які в цілому забезпечували всебічний загальнокультурний розвиток дітей, учнівської молоді, дорослих в умовах дозвілєвої діяльності. Провідною організаційною формою хореографічного аматорства були танцювальні гуртки [3, с. 2].

Організація, зміст і напрями хореографічної підготовки підпорядковувалися загальним принципам розвитку танцювальної самодіяльності, визначеним спеціальними структурними підрозділами Центрального Будинку народної творчості УРСР [3, с. 7].

Значну роль у розвитку хореографічного мистецтва відіграли професійні колективи України. Всесоюзний конкурс з народного танцю в 1936 році у Москві поклав початок новій хореографічній формі – ансамблю танцю. Всі ці події були поштовхом для створення у 1937 році ансамблю танцю народів СРСР під керівництвом Ігоря Мойсеєва. У тому ж році Павло Вірський у співдружності з Миколою Болотовим створив ансамбль народного танцю України [9].

У 1940 році цей танцювальний колектив було реорганізовано в ансамбль пісні і танцю Української РСР. У жовтні 1951 року, після Декади українського мистецтва і літератури у Москві, його було знову реорганізовано у Державний ансамбль танцю Української РСР. Спираючись

на національні традиції, Павло Вірський створив більше трьох концертних програм, до яких увійшли яскраві хореографічні композиції «Ми з України», «Ляльки», «Моряки», «Гопак», «Сестри», «Чумацькі радощі», «Ой, під вишнею», «Повзунець», «Подоляночка», «Про що верба плаче», «Запорожці», «Ми пам'ятаємо!» та ін. [8, с. 1].

За прикладом Державного ансамблю танцю Української РСР було створено низку ансамблів пісні і танцю: Заслужений академічний ансамбль пісні і танцю України «Донбас» (1937 р., керівники – Б. Коганер, М. Баканін, В. Бальшин), Державний академічний гуцульський ансамбль пісні і танцю (1939 р., керівник – Ярослав Барнич), Заслужений академічний буковинський ансамбль пісні і Танцю (1944 р, керівник – Г. Шевчук) та ін. [1, с. 2–3].

Створення професійних колективів зумовлено необхідністю відкриття навчальних закладів, які б готували мистецькі кадри.

Відкриття мистецьких навчальних закладів пов'язане зі створенням в 1953 році Міністерства культури УРСР, яке відповідало за культурно-освітню роботу, дитячу мистецьку освіту та систему вищої і середньої спеціальної освіти в галузі мистецтва.

Протягом 1954–1958 років було відкрито 24 технікуми з підготовки культурно-освітніх працівників (в Белгород-Дністровському, Дніпропетровську, Каневі, Києві, Сімферополі, Львові, Мелітополі, Ніжині, Одесі, Олександрії, Самборі, Тульчині, Харкові, Чернівцях та ін.), які в 1961 році перейменовано в училища та протягом 1961-1962 років відкрито навчальні заклади в Житомирі та Донецьку [7, с. 2].

У зазначених навчальних закладах виникали певні проблеми з організацією навчально-виховного процесу, зокрема: недостатнє аудиторне забезпечення; відсутність нових навчальних планів та програм для забезпечення якісної підготовки спеціалістів певного профілю; недостатня кількість професійного кадрового складу для забезпечення навчального процесу. Як наслідок, все це потребувало тривалого становлення системи підготовки культурно-освітніх кадрів [7].

Створення спеціалізованих вищих навчальних закладів пов'язане з браком кваліфікованих кадрів та необхідністю підготовки фахівців якісно нового рівня: з одного боку вони мали оволодіти системою знань із дисциплін мистецького циклу (історія хореографії, живопису, літератури та ін.), з іншого – основами марксистсько-ленінської теорії [7].

Перші факультети при вищих навчальних закладах, які готували балетмейстерів та викладачів хореографії, було відкрито на теренах Радянського Союзу при Державному інституті театрального мистецтва імені Луначарського в Москві (1946 р.) та при Ленінградській консерваторії імені Н. А. Римського-Корсакова (1962 р.). До створення хореографічних відділень були залучені видатні хореографи, зокрема Ю. Бахрушин, Л. Лавровський, М. Тарасов, М. Васильєва-Рождественская та ін. Ними

було розроблено навчальні плани, програми та підручники з дисциплін хореографічного циклу «Класичний танець» (М. Тарасов), «Народний танець» (Т. Ткаченко), «Історико-побутовий танець» (М. Васильєва-Рождественская), «Мистецтво балетмейстера» (Р. Захаров) [7, с. 5].

Першим вищим навчальним закладом культури України став Харківський державний інститут культури (Рішення Раднаркому України від 10.09.1929 р., протокол № 41/645). Залишаючись тривалий час єдиним в Україні вищим навчальним закладом, який забезпечував сферу культури висококваліфікованими фахівцями, ХДІК став фундатором бібліотечної і культурологічної освіти. На базі його філії виник Київський інститут культури (1968 р.). ХДІК стояв у витоків Рівненського інституту культури (зараз Рівненський державний гуманітарний університет).

Хореографічну освіту ХДІК розпочав у 1989 р. Підготовчу роботу та перший набір студентів здійснив Б. М. Колногузенко, провідний хореограф Харківщини. Саме йому керівництво ВНЗ доручило очолити відділення, а згодом кафедру народної хореографії, режисерсько-хореографічний факультет та факультет хореографічного мистецтва [10].

Перші школи мистецтв були відкриті в СРСР у 70-ті роки ХХ ст. На офіційному рівні було розпочато реорганізацію освітнього процесу шкіл музичних і художніх. У 80-ті рр. такі школи з'явилися і в Україні [5, с. 1].

У вересні 1985 року за ініціативою керівників шкіл естетичного виховання було створено Раду директорів музичних шкіл Української РСР. Перший склад Президії Ради директорів музичних шкіл було затверджено наказом Міністерства культури Української РСР № 944 від 11 вересня 1985 року, а першими надбаннями Президії стали:

- створення нових взірців документації для мистецьких шкіл
- координація роботи шкіл естетичного виховання з загально-освітніми навчальними закладами;
- узагальнення передового досвіду керівництва школами та видання методичних рекомендацій з певних напрямків роботи та ін.

У травні 1990 року було розроблено «Положення про школу мистецтв системи Міністерства культури СРСР». З огляду на те, що на теренах колишнього Радянського Союзу не було створено жодного закладу з підготовки керівників шкіл естетичного виховання, а підвищення кваліфікації проводилося суто з формальних ознак. Після затвердження Положення про школу мистецтв, почали створюватися школи мистецтв як різновид, які об'єднали під одним дахом музичну, художню, хореографічну школи. Таке об'єднання відбувалося переважно у районних центрах, де не було можливості створити окремо кожний з типів школи. Згодом до складу шкіл мистецтв стали включатися театральне, хорове та інші відділення.

За ініціативи начальника Львівського обласного управління культури О. І. Гриніва 9–11 січня 1992 року в м. Дрогобич було проведено республіканський семінар-нараду з питань розвитку української національної

мистецької школи. На розгляд наради було винесено обговорення концепції, автором якої був О. І. Гринів, яка полягала у перепідпорядкуванні шкіл естетичного виховання Міністерства культури України Міністерству освіти України. Концепцію підтримало Міністерство культури.

У лютому 1992 року Верховна Рада України мала приймати Основи Законодавства України про культуру, в яких були відсутні згадки про систему дитячих мистецьких шкіл.

Після тривалої боротьби, пікетування та різкої критики в засобах масової інформації до тексту Основ було введено стаття 3, якою визначено пріоритети розвитку культури України, в тому числі і естетичне виховання дітей, стаття 15, яка визначила безперервність і наступність мистецької освіти та стаття 16, у якій було визначено, що школи естетичного виховання є початковою ланкою професійної мистецької освіти. Основи законодавства України про культуру були прийняті 19 лютого 1992 року [11].

У 90-х роках ХХ століття, зі здобуттям Україною державної незалежності, у розвитку мистецької освіти відбулися істотні зміни. Створюються навчальні заклади нового типу [6, с. 1].

Сьогодні в Україні функціонує система підготовки мистецьких кадрів, до якої входять:

- початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) – позашкільна освіта;
- середні спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати) – загальна середня освіта та професійна підготовка;
- вищі навчальні заклади;
- студії з підготовки кадрів для національних творчих колективів України [6, с. 2].

У мережі вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації нараховується 64 заклади, які готують мистецькі кадри. До них належать музичні, художні, театральні, мистецтв і культури, хореографічне училища та коледж естрадно-циркового мистецтва [6, с. 2].

Підготовку мистецьких кадрів з вищою освітою здійснюють 11 вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації державної форми власності. До них належать Національна музична академія України імені П. І. Чайковського; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого; Київський національний університет культури і мистецтв; Львівська державна музична академія імені М. В. Лисенка; Одеська державна музична академія імені А. В. Нежданової; Донецька державна музична академія імені С. С. Прокоф'єва; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв; Харківська державна академія культури; Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського; Луганський державний інститут культури і мистецтв [6, с. 2].

Запропонована О. Касьяною модель національної системи

хореографічної освіти, повинна складатися з кількох рівнів (ступенів, ланок), які забезпечують інтегративний, міждисциплінарний характер підготовки фахівця мистецького напрямку на кожному з них та наскрізну міжрівневу наступність в опануванні професійними навичками. Зважаючи на визначенні умови, систему професійної хореографічної підготовки фахівця бажано формувати на базі єдиного комплексного мистецького навчального закладу типу: спеціалізована дошкільна установа-ліцей-коледж-академія, в якому навчальні плани різних рівнів повинні узгоджуватись між собою для оптимізації навчального процесу.

Перша ланка – дошкільна мистецька освіта – рекомендується для здійснення на базі проліцейних класів спеціалізованих дошкільних установ з естетичним ухилом. Її мета полягає у ранній діагностиці та розвитку творчих здібностей дитини, спрямованих на майбутнє оволодіння професійними навичками в хореографії.

Друга ланка – повна середня мистецька освіта, здійснення якої вважається доцільним на базі хореографічних ліцеїв або профільних класів спеціалізованих шкіл з естетичним ухилом. Її особливості полягають в одночасній освітній і професійній підготовці майбутнього артиста на базі єдиного середнього навчального закладу

Третя ланка – базова вища освіта – здійснюється на основі хореографічних відділень або кафедр у коледжах мистецтв. На цьому етапі міждисциплінарний характер освітньої і професійної підготовки повинен бути спрямованим у бік надання знань-знайомств з різних сфер фахової діяльності: виконавської, викладацької, постановочної, організаційно-управлінської, наукової. Сфера виконавської діяльності поглиблюватиметься за рахунок опанування знаннями з психології, соціології, філософії мистецтв, етики, естетики

Четверта ланка – повна вища мистецька освіта – здійснюється на кафедрах хореографії академій або університетів культури і мистецтв. Даний етап передбачає на основі базової програми масового навчання бакалаврів формування модулів елітарної підготовки обдарованої молоді, спроможної засвоїти більш складні та напружені програми магістрів.

П'ята ланка – післявузівська освіта – здійснюється, в основному, на базі академій та університетів культури і мистецтв. Передбачає практичну і теоретичну підготовку. Практична підготовка здійснюється на базі 1–3-річної асистентури – стажування, а також на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів, балетмейстерів – режисерів, адміністративно-управлінського персоналу в хореографії. Теоретична підготовка здійснюється в аспірантурі та докторантурі [4].

Отже, аналіз еволюції хореографічного мистецтва як явища культури дозволяє стверджувати, що на певному етапі розвитку хореографічного мистецтва виникають передумови відкриття хореографічно-педагогічних спеціальностей, зокрема:

– виникнення суперечності між потребою в педагогічно-хореографічних кадрах та відсутністю відповідних структурних підрозділів з їх підготовки в вищих педагогічних навчальних закладах України. В 90-х рр., в зв'язку з переходом частини мистецьких шкіл у підпорядкування Міністерства освіти, виникає потреба у спеціалістах які володіють основами педагогіки та психології для забезпечення якісного процесу навчання та виховання особистості учня;

– відсутність вищих навчальних закладів культури в деяких регіонах України при наявності потреби в спеціалістах відповідної кваліфікації в галузі хореографічного мистецтва;

– потреба в більшій кількості кваліфікованих спеціалістів в галузі хореографічного мистецтва в регіонах, де стрімко розвивалось аматорське та професійне хореографічне мистецтво (Кіровоградська область, Харківська область та інші);

– творчо-педагогічні пошуки видатних хореографів та творча діяльність колективів, які стали взірцем та осередком розвитку хореографічного мистецтва в регіоні та першими сприяли становленню хореографічно-педагогічної освіти України (ансамбль «Пролісок» (м. Кіровоград), керівник – Коротков Анатолій Єгорович);

– підпорядкування шкіл мистецтв Міністерству освіти;

– діяльність аматорських колективів при вищих педагогічних навчальних закладах (танцювальний колектив при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено в 1972 році).

Аналіз системи підготовки мистецьких кадрів в навчальних закладах культури свідчить, що на певному етапі розвитку хореографічного мистецтва України відкриття хореографічних спеціальностей в вищих педагогічних навчальних закладах є закономірністю, зумовленою потребою суспільства. З метою вдосконалення системи підготовки вчителів хореографії у вищих навчальних закладах потребує розробки модель підготовки хореографічно-педагогічних кадрів України.

В подальшому планується здійснити аналіз основних етапів становлення хореографічно-педагогічної освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благова Т. Розвиток українського народно-сценічного танцю в діяльності професійних вокально-хореографічних колективів ХХ століття / Т. Благова // Вісник Львівського університету. Серія миство. – 2014. Вип. 14. – С. 125–130
2. Благова Т. Особливості хореографічного виховання школярів у системі освіти в Україні: історико-педагогічний аспект [Електронний ресурс] / Т. Благова. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/9752/1/9.pdf>
3. Благова Т. Організація педагогічного процесу в системі

- хореографічного аматорства в Україні [Електронний ресурс] / Т. Благова. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/24052>
4. Касьянова О. Диверсифікація хореографічної освіти України в контексті євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / О. Касьянова Режим доступу: <http://glierinstitute.org/ukr/digests/038/8.pdf>
 5. Комаровська О. Школа естетичного виховання у системі мистецької освіти [Електронний ресурс] / О. Комаровська. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/40/visnuk_34.pdf
 6. Сідлецька Т. І. Становлення і розвиток мистецької освіти в Україні [Електронний ресурс] / Т. Сідлецька. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/znanosv/2012/txt/sidletska.pdf>
 7. Шеремета В. Становлення вищої хореографічної освіти в Україні у повоєнний період [Електронний ресурс] / В. Шеремета – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19469-stanovlennya-vishhoi-horeografichnoi-osviti-v-ukraini-u-povoyennij-period.html>
 8. Історія ансамблю ім. П. Вірського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://virsky.kiev.ua/history.html>
 9. Перший в Україні і єдиний у світі музей історії українського хореографічного мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kokm.kr.ua/index.php/ua/filiji-ta-viddili-muzeyu/muzej-istoriji-ukrajinskogo-khoreografichnogo-mistetstva>
 10. Факультет хореографічного мистецтва Харківської державної академії культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ic.ac.kharkov.ua/Facs_Kaf/F_HM.html
 11. Історія створення Ради директорів шкіл естетичного виховання України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rdestet.ho.ua/istoriya.html>